

Ігор Бриндак, викладач ДДС

Всі ми памятаємо відоме питання, яке Понтій Пилат задав Спасителеві: «Що є істина?» (Йо 18,38). Історія знає багато людей, які шукали відповіді на нього багато років, а іноді й усе життя. Цікавим у цьому плані є фільм Крістіана Дюге «Святий Августин».

Августин Аврелій, або Августин Гіппонійський (354-430рр.) – це великий Отець Церкви, визначний філософ-богослов, твори якого читають не тільки християни різних конфесій, але часто навіть інтелектуали, далекі від Церкви. Однак був час, коли життя цього чоловіка було дуже далеким від християнської праведності і від християнства загалом. Про це він у свій час написав у книзі під промовистою назвою «Сповідь». Великою мірою фільм Крістіана Дюге і є екранізацією «Сповіді».

Події у стрічці розпочинаються у 430 році, коли занепадає Західна Римська Імперія. Місто Гіппон у Північній Африці облягають племена вандалів. Єпископ міста Августин Аврелій допомагає всім, хто постраждав від війни, і згадує все своє життя і свій шлях до Христа. Народився Августин у досить специфічній родині. Батько Патрицій був поганином, любителем вина, азартних ігор, неодноразово зраджував своїй дружині. Мати Моніка, навпаки, – благочестива християнка, яку після смерті Церква також причислила до лику святих. Своїм пізнішим наверненням Августин завдячував саме молитвам матері. Але все це станеться пізніше. А так з дитинства у Августина було одне бажання – стати оратором. Тоді це була офіційна професія. До речі, досить престижна і високооплачувана. З цією метою ще юнаком Августин вирушив до Карфагену. Там йому вдалося знайти високопрофесійних наставників, завдяки яким у мистецтві переконувати Августин майже не мав рівних. Став працювати у суді кимось на зразок адвоката, де вигравав одну справу за іншою. Дуже швидко прийшла слава, гроші і все інше, що приносить земне задоволення. Але це була одна сторона медалі, а друга була та, що досягав всього цього Августин не завжди у чесний спосіб. Бо те, що називалося мистецтвом переконувати, насправді було технологією обману і маніпуляцій, а це теж давало відповідні наслідки. Бо іноді виграні Августином справи призводили до нових злочинів. А ще Августин завів роман із своєю служницею Калідою. І в результаті став

батьком позашлюбної дитини, сина, якого назвав Адеодатом. Правда, треба віддати йому належне, бо і служницею, і сином він опікувався до кінця життя. Інша справа, що Каліда згодом його сина залишила, а Адеодат помер у юному віці. Як бачимо, це було таке життя, що ніхто б не сказав, що цей чоловік стане великим святим. А ще Августин пов'язував себе з сектою маніхеїв, які також намагалися використати його талант для поширення свого впливу. І фактично заради інтересів секти Августин, обманувши маму і Каліду, перебрався у Мілан. У той час туди з Риму було перенесено столицю. Маючи репутацію людини, яка вміє переконувати, Августин став придворним оратором, якщо це назвати сучасною мовою, штатним владним пропагандистом, завданням якого було переконувати населення, що все, що робить влада, є добрим. І там він отримав такі почесті і багатства, про які колись і мріяти не міг.

Здавалося б, чоловік досягнув повноти щастя, але всередині відчував щось зовсім інше. Чим далі, тим більше Августин бачив, що його життя спричиняє кривду іншим людям та руйнує взаємини навіть із найближчими. Вивчення творів стародавніх філософів наводить його на думку, що щастя людині може принести істина. Власне Августин стає перед тим питанням, перед яким колись стояв Пилат: «Що таке істина?» Шукаючи відповідь, він зустріне в Мілані іншого Отця Церкви – св. Амвросія Медіоланського. Це реальна історична особа. І він дійсно був таким відважним пастирем, як показано у фільмі. Постійно виступав на захист нужденних і переслідуваних. Його діяльність викликала велике невдоволення при імператорському дворі. І тому як головного опонента Амвросію влада вирішила використати саме Августина. Останній виступав проти пастиря тільки заради того, щоб догодити правителям. Але зрозумівши, що архієпископ бореться за справедливість, Августин починає щораз більше прислухатися до його слів. Після матері Моніки Амвросій відіграв вирішальну роль у наверненні Августина, який відмовився від кар'єри при дворі, охрестився і став оборонцем Церкви. Згодом став священником, а далі – і єпископом.

Цікаво, що у фільмі аж два рази показаний діалог між Августином і Амвросієм на тему, як знайти істину. І два рази архієпископ говорить майбутньому святому: «Не людина знаходить істину. Вона повинна дозволити істині знайти її». Однак іншого разу ще й додає: «Істина – це Ісус Христос, Син Божий». Отут якраз і є одна з відповідей на відоме запитання Пилата: «Істина – це не що, Істина – це Хто». Власне в іншому євангельському місці Ісус говорить: «Я є дорога, правда і життя» (Йо 14,6). І далі у фільмі ми бачимо, як, пізнавши правду, прийнявши її, Августин кардинально змінюється і від того часу вже шукає не власної слави, а Божої. Тут ми бачимо, як правильно розуміти ще одні євангельські слова: «Пізнаєте правду і правда визволить вас» (Йо 8,32). «Пізнати» у біблійній мові означає не тільки теоретично знати, а жити у ній, і жити згідно неї. Це відкриває шлях до правдивої свободи.

Важлива заслуга стрічки Крістіана Дюге не тільки в тому, що він показує, як людина бореться сама з собою, щоб побороти власні амбіції і прийняти правду, але й те, що розрізняє проповідь правди від уміння впливати на людей. Для нашого часу це дуже важливо, тому що тепер особливу небезпеку мають різного роду маніпуляції. На жаль, більшість людей переконана, що якщо хтось говорить дуже впевнено, якщо він впливає на емоції, якщо активно атакує своїх опонентів, чи в загальному всіх, хто з ним незгоден, то значить він і правий. Власне таким ми бачимо Августина, але до навернення. Після того, як він став християнином, ми бачимо у нього вже інший підхід. Ні, він і далі виголошує проповіді, пише на захист віри, але тепер для нього важливе не мистецтво красномовства, а аргументація правди. Дуже гарно це показано у сцені диспуту з донатистами. Це була одна із сект, яка на початку IV століття відкололася від Католицької Церкви і вважала, що Церква має складатися тільки із праведних. Хоча праведність вона розуміла теж дуже специфічно. У фільмі показано, що донатисти навіть вбивали тих, хто їм перечив. Також Августин був організатором публічного диспуту між донатистами і католиками. І всі були переконані, що католики переможуть, якщо від них буде провадити диспут єпископ, який раніше був відомий як неперевершений оратор. Тому Августин заявив, що він у дебатах участі брати не бажає. Свою позицію пояснив наступним чином: «Якщо католики переможуть в дискусії, я хочу, щоб це сприйняли не через мистецтво їх риторики, а через правдивість їх аргументів». Ця теза, сказана Отцем Церкви, важлива і для нашого часу. Щоправда, під час диспуту донатисти зробили персональний виклик Августину, згадавши його минуле життя, і він таки взяв слово. Зрештою, католики таки перемогли.

Режисер опустив дещо делікатний момент із біографії св. Августина, а саме, що пізніше цей Отець Церкви найбільше домагався від влади поліційних акцій стосовно донатистів. Це варто згадати, бо до сьогоднішнього дня є люди, які ставлять йому це в провину і навіть вважають предтечею інквізиції. Августин домагався застосування сили супроти донатистів не через те, що вони були іншої релігії, а за те, що чинили жахливі злочини. Більше того, навіть і після перших злочинів він бажав вирішувати справу мирно, через диспут, але коли це не допомогло, а донатисти й далі чинили насильство, то тільки тоді став домагатися застосування сили проти них. Звинувачувати його за це немає ніяких підстав.

Читаючи відгуки на цей фільм в інтернеті, можна натрапити на зауваження деяких людей стосовно слова «католики» у фільмі. Мовляв, це слово там є анахронізмом, бо події відбуваються ще до розділення Церков, а тому воно недоречне. Цікаво, що пише сам Августин у своєму творі «Про правдиву релігію»: «Ми повинні міцно триматися християнської релігії і спілкування з цією Церквою, якою є Церква Католицька, і Католицькою називається не тільки своїми, але й навіть ворогами».

Фільм закінчується тим, що св. Августин помирає, коли Гіппон захоплюють вандали. В реальності він помер, коли ще тривала облога міста, і не на башті, як показано у фільмі, а в ліжку, оточений своїми учнями. Далі звучить закадровий голос: «Римська Імперія впала за декілька років, а книги св. Августина читають у всьому світі досі». Тут також є невелика помилка: імперія впала 476-го року, через 46 років. Однак це не суттєво. Все інше правда. Книги св. Августина дійсно читають і сьогодні у всьому світі, а в них, зокрема в трактаті «Про Боже місто», передбачена загибель імперії.

Отже фільм Крістіана Дюге – це розповідь про чоловіка, який був великим грішником, але став великим святим і є пророком тільки через те, що щиро шукав істину, а знайшовши її, залишився їй вірним до кінця.

Ігор БРИНДАК, Істина – це Ісус Христос, Син Божий // СЛОВО № 3 (75)